

Pri citácii prosím uviesť: LEMEŠOVÁ, M. „A môžem prísť aj zajtra?“ Predškolská prípravka v Komunitnom centre Kopčany. In *Psychológia dieťaťa: výskum a prax* (CD ROM). Bratislava : Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2010. ISBN 978-80-969401-9-6. S. 1-5.

„A MÔŽEM PRÍSŤ AJ ZAJTRA?“

PREDŠKOLSKÁ PRÍPRAVKA V KOMUNITNOM CENTRE KOPČANY

Miroslava LEMEŠOVÁ

**Katedra psychológie a patopsychológie, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského
v Bratislave**

e-mailová adresa: lemesova@fedu.uniba.sk

Kľúčové slová: dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia, predškolská prípravka, komunitné centrum, poruchy správania, problémové správanie

Úvod

Dieťa sa v priebehu svojho vývinu učí rozlišovať vhodné od nevhodného správania. V procese socializácie najskôr v rodine, neskôr vo vrstovnickej skupine a širšej komunite, poznáva normy, na základe ktorých reguluje svoje konanie. Nejde však len o poznanie týchto noriem, ale aj o ich dodržiavanie. Ak dieťa existujúce sociálne normy nerešpektuje alebo sa nimi nedokáže riadiť, pričom ale chápe ich význam, hovoríme o poruchách správania. Okrem osobnostných faktorov (inteligentná úroveň, genetické dispozície, oslabenie alebo porucha CNS) tu zohráva svoju rolu aj vplyv mnohých sociálnych činiteľov (rodina, životné prostredie, v ktorom dieťa vyrastá a pod.).

Príspevok približuje prácu s deťmi, u ktorých je možné o poruchách správania či problémovom správaní hovoriť najmä vo vzťahu k sociálnemu prostrediu, v ktorom vyrastajú. Sociálne znevýhodňujúce prostredie je jedným z rizík vzniku nežiadúcich spôsobov správania. U detí z takéhoto prostredia sa často stretávame už v detskom veku nielen s neagresívnym porušovaním sociálnych noriem (túlanie, klamstvá, krádeže), ale i s agresívnymi poruchami správania, akými sú násilie, vandalizmus a pod. Toto správanie si osvojujú nápodobou rodičov či svojich vrstovníkov alebo identifikáciou so vzťažnou osobou. Problémové správanie je tak

Pri citácii prosím uviesť: LEMEŠOVÁ, M. „A môžem prísť aj zajtra?“ Predškolská prípravka v Komunitnom centre Kopčany. In *Psychológia dieťaťa: výskum a prax* (CD ROM). Bratislava : Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2010. ISBN 978-80-969401-9-6. S. 1-5.

dôsledkom citovej deprivácie, nevhodného a nekonzistentného výchovného štýlu, nedôslednosti vo výchove dieťaťa či nepodnetnosti rodinného prostredia (i keď je rodina úplná).

S neschopnosťou akceptovať spoločenské normy je následne spojená neschopnosť udržovať prijateľné sociálne vzťahy, nedostatok empatie, egoizmus, nadmerná orientácia na seba a na uspokojovanie vlastných potrieb, neadekvátne sebahodnotenie a nedostatočná sebakontrola, pocity menejcennosti, chýbajúci rešpekt k iným ľudským bytostiam či k zvieratám, životnému prostrediu a pod. (Vágnerová, 2008; Vlčková, 1999).

Problémové správanie dieťaťa tak možno vnímať ako volanie o pomoc či ako informáciu o situácii v rodine. Rodiny, v ktorých sú časté konflikty, kde vládne disharmónia a dieťa prežíva stres sú zdrojom porúch správania. Y. Jackson a J. S. Warren (2000) našli pozitívny vzťah u detí od 7 do 13 rokov medzi životným stresom a externalizujúcim správaním, najmä agresiou, hyperaktivitou a problémami v správaní. Špecifickým prípadom sú rodiny, ktoré svoje dieťa z rôznych dôvodov zanedbávajú. V. Labáth (2001) uvádza štúdie, ktoré potvrdzujú súvislosť medzi zanedbávaním a zneužívaním v detstve a delikvenciou neskôr. Tieto štúdie uvádzajú, že delikventné osoby pochádzajú z odlišných rodín ako je spoločenský priemer (rodiny s vyšším percentom detí mimo manželstva, neúplné rodiny, kultúrne minority). K. Mack (2004) poukazuje na to, že život v sociálnom prostredí, v ktorom sa stretávajú s drogami, násilím, rasizmom, sociálnou izoláciou, biedou a nedostatočným dôrazom na vzdelanie, vedie k narušeniu vývinu sociálnych kompetencií dieťaťa. Práve takéto prostredie podľa neho podporuje rozvoj porúch správania u detí.

Jednou z možností ako pracovať s problémovým správaním u detí žijúcich v sociálne znevýhodňujúcom prostredí je vytvorenie maximálne prístupného, podporujúceho a akceptujúceho prostredia, ktoré nevytvára prekážky (napr. poplatky, dostupnosť a pod.) pre vstup detí do takéhoto zariadenia. Funguje teda na základe princípov nízkoprahových programov (Kol. autorov, 2005). Príkladom takéhoto zariadenia je Komunitné centrum Kopčany v Bratislave.

Komunitné centrum Kopčany – otvorený priestor v izolovanej oblasti

Komunitné centrum Kopčany je hlavným programom občianskeho združenia Ulita, ktorého poslaním je zvyšovanie kvality života detí a mladých ľudí žijúcich v mestských

Pri citácii prosím uviesť: LEMEŠOVÁ, M. „A môžem prísť aj zajtra?“ Predškolská prípravka v Komunitnom centre Kopčany. In *Psychológia dieťaťa: výskum a prax* (CD ROM). Bratislava : Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2010. ISBN 978-80-969401-9-6. S. 1-5.

komunitách. Vzniku programu predchádzalo 3-mesačné mapovanie potrieb komunity sídliska Kopčany v Petržalke (Bratislava), ktoré je od ostatných častí Petržalky izolované železničnou traťou, budovami závodu Matador, skladmi a obchodnými centrami. V tejto lokalite žije veľa obyvateľov s rôznym ekonomickým, sociálnym a kultúrnym zázemím. Na sídlisku neexistujú, okrem Komunitného centra Kopčany, žiadne sociálne, poradenské a voľnočasové služby. Deti a mladí ľudia tak vyrastajú v málo podnetnom a často až ohrozujúcom prostredí. Pre túto oblasť je typický veľký výskyt sociálno-patologických javov, akými sú nezamestnanosť, zlá sociálna a finančná situácia jednotlivcov a rodín, kriminalita, zneužívanie návykových látok (alkohol, drogy, cigarety), rizikové správanie jednotlivcov (nelátkové závislosti, rizikové sexuálne správanie) či negatívny vplyv rovesníckych neformálnych skupín.

Program Komunitné centrum Kopčany tak reaguje najmä na potreby detí a mladých ľudí žijúcich na tomto sídlisku a ponúka aktivity pre menšie cieľové skupiny i pre celú komunitu. Aktivity centra možno rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria pravidelné, takmer celoročné činnosti, medzi ktoré patrí najmä terénna sociálna práca na sídlisku, príprava na školské vyučovanie (tzv. “doučko”), stretnutia dievčat a chlapcov (tzv. chlapčenská a dievčenská skupina) a psychologická poradňa. Druhou skupinou sú aktivity, ktoré sa realizujú jednorázovo a nepravidelne, zvyčajne v letných mesiacoch školských prázdnin či pri zvláštnych príležitostiach, napr. Medzinárodný deň detí, rôzne športové aktivity, premietania, turnaje. Spomedzi všetkých aktivít realizovaných v komunitnom centre priblížim jednu z nich, a to Predškolskú prípravku.

Predškolská prípravka

Prvoradým cieľom tejto aktivity je intenzívnym a cieľavedomým pôsobením uľahčiť deťom predškolského veku nástup do školy a umožniť im tak jednoduchšie a bezproblémovejšie zvládať požiadavky kladené na žiakov a žiačky prvého ročníka ZŠ. Predškolská prípravka je teda určená pre deti, ktoré stoja aktuálne pred nástupom do školy a pre deti s odkladom školskej dochádzky. Trvá približne dva týždne počas letných mesiacov júl – august a v tomto roku sa jej zúčastnilo osem detí, s ktorými denne pracovali minimálne tri pracovníčky. Keďže sa stretávame s veľkou rôznorodosťou detí (dosahovaná úroveň vývinu, schopnosti, vedomosti a pod.) a často s problémovým správaním (zvýšená agresivita, krádeže, verbálne útoky), pri práci s deťmi preferujeme individuálny prístup, tzn. že jedna pracovníčka pracuje maximálne s dvoma deťmi.

Pri citácii prosím uviesť: LEMEŠOVÁ, M. „A môžem prísť aj zajtra?“ Predškolská prípravka v Komunitnom centre Kopčany. In *Psychológia dieťaťa: výskum a prax* (CD ROM). Bratislava : Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2010. ISBN 978-80-969401-9-6. S. 1-5.

V rámci predškolskej prípravky sa zameriavame na rozvoj perceptuálno-motorickej, kognitívnej, jazykovej, osobnostnej a sociálno-emocionálnej oblasti. Zámerom činností, ktoré sú s deťmi vykonávané, je rozvíjať:

- *jemnú a hrubú motoriku dieťaťa* (cvičenia podporujúce rozvoj zručností nevyhnutných pre úspech v škole – držanie pera, ceruzky, rozvoj pohyblivosti ruky a ostatných častí tela dieťaťa a pod.),
- *poznávacie schopnosti* (cvičenia na rozvoj pamäti, úmyselnej pozornosti, myšlienkových operácií a procesov, vnímania a pod.),
- *výtvarné a hudobné záujmy a schopnosti*,
- *literárnu a jazykovú gramotnosť* (rozširovanie slovnej zásoby a zdokonaľovanie vyjadrovacích schopností),
- *pracovné a sebaobslužné návyky* (práca s knihou, papierom, modelovacou hmotou a pod.) a
- *sociálnu a emocionálnu oblasť* (nadviazať kontakt a primerane reagovať na iné deti a dospelých, schopnosť spolupracovať, odlúčiť sa od dospelých...).

K už spomínanému hlavnému cieľu sa vzhľadom na skupinu detí, s ktorými pracujeme a prostredie, v ktorom vyrastajú, pripája niekoľko ďalších, nemenej významných cieľov: podporiť pracovnú motiváciu a samostatnosť detí, umožniť im zážitok úspechu a vytvoriť tak kladný vzťah k činnostiam sprevádzajúcim školskú dochádzku a povinnosti so školou spojené, dať možnosť deťom pracovať vo väčšej skupine vrstovníkov, ktorá je pre niektoré deti často prvou v ich živote (mnohé z detí nenavštevujú materskú školu) a nájsť si v tejto skupine svoje miesto. Všetkými činnosťami, ktoré v rámci tejto aktivity realizujeme, sa snažíme zároveň predchádzať problémovému správaniu detí, ktoré je v tejto oblasti časté (napr. záškoláctvu, krádežiam a pod.). Deti sa učia prostredníctvom jasne určených hraníc rešpektovať stanovené pravidlá a nieť za svoje správanie dôsledky, spolupracovať či akceptovať inakosť druhých, rešpektovať iného dospelého ako je ich rodič.

Záver

Činnosti pripravené pre deti sa vždy nesú v znamení hry a zábavy - hráme sa na obchod, na školu, rozprávame sa o dobrých zvykoch a slušnom správaní, skúšame si ako sa správne

Pri citácii prosím uviesť: LEMEŠOVÁ, M. „A môžem prísť aj zajtra?“ Predškolská prípravka v Komunitnom centre Kopčany. In *Psychológia dieťaťa: výskum a prax* (CD ROM). Bratislava : Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2010. ISBN 978-80-969401-9-6. S. 1-5.

stoluje či aké pravidlá má cestná premávka. A tak nás na záver dňa upozorňujú často namiesto hodín až prichádzajúci rodičia. Práve vďaka predškolskej prípravke sa nám s mnohými podarilo nadviazať dodnes fungujúcu spoluprácu. O tom, že predškolská prípravka nie je žiadnou skutočnou školou (na školu sa len niekedy zámerne podobá), svedčia aj otázky detí pri odchode: „A môžem prísť aj zajtra?“

Skončením tejto aktivity však s deťmi a ich rodičmi kontakt nestrácame. Mnohé z detí, ktoré predškolskú prípravku navštevovali, prichádzajú v čase, ktorý centrum ponúka na prípravu do školy. Motivácia týchto detí je rôzna – niektoré nemajú doma priestor na prípravu do školy, chýbajú im potrebné pomôcky. Často je však dôvodom nespôsobilosť rodiča pomôcť vlastnému dieťaťu napr. s učením spôsobená jeho nedostatočným vzdelaním.

Aj vďaka priestoru, ktorý vytvára školská príprava, máme možnosť vidieť pokroky detí a pomáhať im s možnými ťažkosťami, či už ide o zvládanie povinností spojených s učením alebo s problémami vyplývajúcimi z ich správania, a tak zasiahnuť ešte na začiatku. Rovnako sa snažíme udržiavať kontakt s učiteľmi a školami, ktoré „naše“ deti navštevujú.

Literatúra

JACKSON, Y. - WARREN, J. S. Appraisal, Social support and Life Events : Predicting Outcome Behavior in School – age Children. *Child Development*, 2000, vol. 71, s.1441 - 1457.

KOL. AUTOROV. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. 136 s. ISBN 80-969348-0-5.

LABÁTH, V. *Riziková mládež*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

MACK, K. Explanations for Conduct Disorder. *Child & Youth Care Forum*, 2004, vol. 33, no. 2, s. 95 – 113.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 8073674149.

VLČKOVÁ, M. Zanedbávanie dieťaťa. In *Mládež a spoločnosť*, 1999, roč.5, č. 3, s. 11 – 19.